Особливості судово-експертного встановлення причин пожеж, спричинених бойовими діями

Євгеній Товстенко
судовий експерт Центру судових і спеціальних експертиз, Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна,
ORCID: https://orcid.org/0009-0000-0111-0074, e-mail: pogar911@ukr.net

Обґрунтовано підходи до встановлення причин пожеж, спричинених бойовими діями. Запропоновано класифікацію пожеж та алгоритм встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

***Ключові слова**: пожежа; бойові дії; експертиза; осередок займання; причиновий зв'язок.*

Features of Forensic Investigation of the Causes of Fires Caused by Hostilities

Yevhenii Tovstenko

Approaches to establishing the causes of fires caused by military operations are substantiated. A classification of fires and an algorithm for establishing causal relationships are proposed.

***Keywords**: fire; military operations; examination; ignition source; causal relationship.*

Воєнний стан в Україні зумовив появу принципово нових викликів у сфері судової пожежно-технічної експертизи. Зокрема, значно ускладнилося встановлення причин пожеж, які виникають унаслідок бойових дій, що потребує перегляду традиційних підходів і формування нових методичних засад експертного дослідження [1].

На відміну від пожеж мирного часу, пожежі, спричинені бойовими діями, характеризуються комплексним впливом термічних, механічних та вибухових чинників. Це призводить до формування багатовогнищевих осередків горіння, значної деформації конструкцій і руйнування матеріальних слідів, що істотно ускладнює процес установлення первинного осередку займання [2].

Наукова новизна дослідження полягає в запропонованій класифікації пожеж, спричинених бойовими діями, за механізмом виникнення:

- пожежі прямого ураження (унаслідок влучання боєприпасів);
- пожежі вторинного походження (унаслідок пошкодження інженерних мереж);
- комбіновані пожежі (поєднання кількох чинників займання);
- відкладені пожежі (виникають за певний час після ураження).

Зазначена класифікація дає змогу систематизувати підходи до дослідження й підвищити обґрунтованість висновків експертів.

Однією з основних проблем є визначення первинного осередку пожежі в умовах множинних джерел займання. У зв'язку з цим запропоновано удосконалений алгоритм визначення осередку пожежі, який містить:

- аналіз напрямків поширення горіння;
- оцінку інтенсивності термічного впливу;
- виявлення локальних зон максимального руйнування;
- зіставлення пошкоджень із можливими точками ураження боєприпасами.

Такий підхід дає змогу підвищити точність установлення осередку навіть за умов значного руйнування об'єкта дослідження [3].

Важливим елементом дослідження є визначення причинно-наслідкових зв'язків між бойовим ураженням і виникненням пожежі. У роботі запропоновано багаторівневу модель причиновості, яка передбачає:

- первинний чинник (бойове ураження);
- проміжні чинники (пошкодження систем, витік горючих речовин);
- кінцевий результат (виникнення й розвиток пожежі).

© Є. Товстенко, 2026

Застосування такої моделі дає змогу уникнути спрощеного підходу до визначення причин пожежі й забезпечує більш повне відображення механізму події [4].

Окрему увагу приділено застосуванню сучасних технологій у судово-експертній діяльності. Зокрема, перспективним є застосування:

- 3D-моделювання для реконструкції обстановки місця події;
- аналізу відеоданих з камер спостереження й безпілотних систем;
- геоінформаційних технологій для визначення траєкторій ураження.

Інтеграція зазначених технологій у процес експертного дослідження дає змогу суттєво підвищити достовірність висновків і зменшити вплив суб'єктивного чинника [5].

Водночас визначення причин пожеж не може обмежуватися лише фіксуванням факту бойового ураження. Необхідно дослідити дотримання вимог пожежної безпеки на об'єкті. У низці випадків саме порушення вимог експлуатації обладнання або відсутність систем протипожежного захисту виступають чинником, який сприяв поширенню пожежі та збільшенню масштабів збитків [6].

Отже, судово-експертне визначення причин пожеж, спричинених бойовими діями, має базуватися на поєднанні класичних методів із новими науково обґрунтованими підходами, що враховують специфіку воєнного впливу. Запропоновані класифікація й алгоритм дослідження можуть бути застосовані для вдосконалення методичного забезпечення експертної діяльності.

Загалом розвиток теорії та практики пожежно-технічної експертизи в умовах воєнного стану є важливим напрямом наукових досліджень, що має значення для забезпечення об'єктивності правосуддя й належного документування наслідків бойових дій.

Перелік джерел посилання

1. Правила пожежної безпеки в Україні : наказ МВС України від 30.12.2014 р. № 1417 (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15#Text (дата звернення: 20.03.2026).
2. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text (дата звернення: 20.03.2026).
3. Методика встановлення причин пожеж (пожежно-технічна експертиза) : метод. реком. Київ, 2019.
4. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text (дата звернення: 20.03.2026).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 20.03.2026).
6. Сучасні методи дослідження пожеж : монографія / за ред. О. В. Коваля. Київ, 2020.